

Informatīvais ziņojums
“Par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē 2024. gadā”

Saturs

Ievads.....	3
1. Tiesiskais regulējums un politiskās plānošanas dokumenti.....	4
2. Pārskats par zaļā publiskā iepirkuma izmantošanu Latvijā.....	5
2.1. Pārskats par Publisko iepirkumu likuma ietvaros veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem	8
2.2. Pārskats par Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likuma ietvaros veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem.....	19
2.3. Pārskats par Elektronisko iepirkumu sistēmā (EIS) veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem	22
3. Kopsavilkums	26

Ievads

Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk - VARAM) ir sagatavojusi informatīvo ziņojumu "Par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē 2024. gadā" (turpmāk - informatīvais ziņojums). Informatīvais ziņojums sagatavots, pamatojoties uz Ministru kabineta (turpmāk - MK) 2017. gada 20. jūnija noteikumu Nr. 353 "Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība" (turpmāk - MK noteikumi Nr. 353) 14.5. apakšpunktu, kas uzdod VARAM nodrošināt zaļā iepirkuma īstenošanas gadskārtēju novērtējumu:

- (14.5.1.) nosakot zaļā iepirkuma īpatsvaru finansiālā izteiksmē kopējā publisko iepirkumu apjomā;
- (14.5.2.) apkopojot datus par zaļajā iepirkumā iegādātajām preču un pakalpojumu grupām atsevišķi valsts tiešās pārvaldes iestādēm un pašvaldībām;
- (14.5.3.) reizi gadā līdz 1. maijam sagatavojot un iesniedzot Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē.

Informatīvajā ziņojumā sniegta informācija, apkopojot Iepirkumu uzraudzības biroja (turpmāk - IUB) un Valsts digitālās attīstības aģentūras (turpmāk - VDAA), kas pārvalda Elektroniskās iepirkumu sistēmas preču un pakalpojumu katalogus (turpmāk - EIS), sniegtos datus par veiktajiem publiskajiem iepirkumiem, kuros izmanto vides kritērijus - zaļais publiskais iepirkums (turpmāk - ZPI). Informatīvajā ziņojumā sniegto informāciju ilustrē 15 attēli un 16 tabulas.

Informatīvajā ziņojumā tiek identificētas tās preču, pakalpojumu un būvdarbu grupas, kas atstāj visbūtiskāko ietekmi uz ZPI īpatsvara izmaiņām. Papildus tiek vērtēts ZPI īpatsvars MK noteikumu Nr. 353 pielikumos noteiktajās preču un pakalpojumu grupās, lai nodrošinātu atbilstošāku īpatsvara izmaiņu raksturojumu un attīstības tendenču prognozējamību. Informatīvajā ziņojumā tematiskajās sadaļās ir apkopota informācija un veikta datu analīze, kas detalizētāk raksturo ZPI īpatsvara izmaiņu tendences.

NB: Pēc IUB sniegtiem datiem kopējais būvdarbu iepirkumu apjoms finanšu izteiksmē 2024. gadā bijis 4,77 miljardi euro (4 770 868 562 euro). Taču, 3,7 miljardi euro no tiem (3 698 833 521 euro) ir SIA "Eiropas dzelzceļa līnijas" veiktie, ar dzelzceļa līnijas Rail Baltica celtniecību saistītie iepirkumi. Ņemot vērā gan šo iepirkumu vienreizējo, unikālo dabu, gan lielo finansiālo ietilpību, kas radītu būtisku ietekmi uz kopējo iepirkumu datu analītiku, šīs summas tika izslēgtas no ziņojumā analizēto datu apjoma. Visi būvdarbu iepirkumu datu atspoguļojumi turpmāk ziņojumā norādīti bez iepirkumiem, kas saistīti ar dzelzceļa līnijas Rail Baltica celtniecību.

1. Tiesiskais regulējums un politiskās plānošanas dokumenti

Eiropas Savienībā īsteno politiku publisko iepirkumu jomā, pastāvīgi pilnveidojot tiesisko ietvaru publisko iepirkumu jomā un paredzot tajā vides aizsardzības un energoefektivitātes prasības. Informatīvā ziņojuma sagatavošanas brīdī aktuālās direktīvas:

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra direktīva Nr. 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra direktīva Nr. 2014/25/ES par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK.

Uz minēto direktīvu pamata ir izstrādāts un pastāvīgi tiek aktualizēts publisko iepirkumu regulējums Latvijā, t.sk.:

- Publisko iepirkumu likums (turpmāk – PIL), kas stājas spēkā 2017. gada 1. martā;
- Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums (turpmāk – SPSIL), kas stājas spēkā 2017. gada 1. aprīlī;
- Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likums (turpmāk – ADJIL), kas stājas spēkā 2011. gada 16. novembrī;
- PIL un SPSIL noteiktā deleģējuma ietvaros izstrādātie MK noteikumi Nr. 353 stājas spēkā 2017. gada 1. jūlijā (ar grozījumiem MK 2020. gada 8. septembra noteikumu Nr. 568 redakcijā, kas stājas spēkā 2021. gada 12. septembrī un grozījumiem MK 2023. gada 4. jūlija noteikumu Nr. 369 redakcijā, kas stājas spēkā 2023. gada 1. augustā).

ZPI nostādnes iekļautas Latvijas Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā 2021. - 2030. gadam.

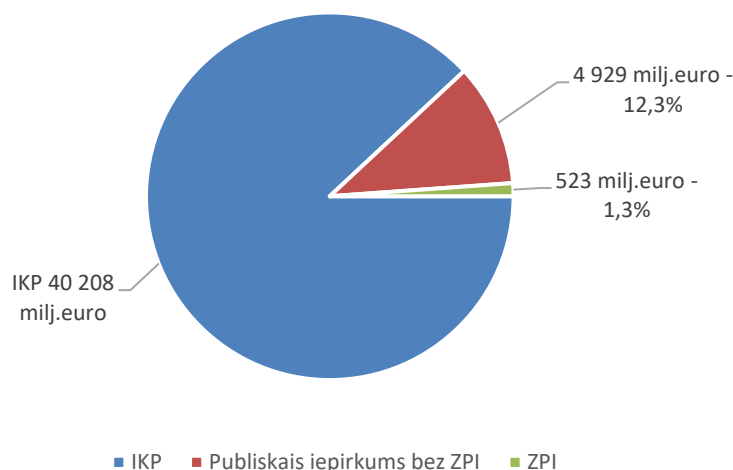
ZPI kā prioritārs pasākums Nr. 27.5. ietverts Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta rīcības plānā.

2. Pārskats par zaļā publiskā iepirkuma izmantošanu Latvijā

Latvijas iekšzemes kopprodukts 2024. gadā bija 40 208 miljoni *euro* (Centrālās statistikas pārvaldes dati – 40 208 388 *euro*). Līdzekļu apjoms, kas pielīdzināms 13,6% (2023. gadā – 15,3%) no IKP, izlietots pielietojot publisko iepirkumu. Publisko iepirkumu apjoms ar ZPI prasībām veido 1,3% no IKP. Skatīt 1. attēlu.

1. attēls

IKP, publiskais iepirkums un ZPI 2024. gadā

Avots: CSP; IUB; VDAA dati

Informatīvā ziņojuma sagatavošanā nozīmīgākie dati ir par PIL ietvaros veiktajiem iepirkumiem, jo šie iepirkumi veido lielāko daļu no iepirkumiem, t.sk. arī iepirkumus, kuros tiek piemēroti ZPI principi. Dati par 2024. gadā veiktajiem iepirkumiem PIL, SPSIL, EIS ietvarā atainoti 1. tabulā. (Šeit un turpmāk ziņojumā termins "iepirkumu skaits" lietots vienkāršojot un vispārinot terminus "iepirkumu rezultātu publikāciju skaits" jeb "paziņojumu par iepirkumu rezultātiem skaits".)

1. tabula

PIL (t.sk. EIS) un SPSIL iepirkumi 2024. gadā

	Kopējais iepirkumu skaits	ZPI iepirkumu skaits	Kopējā līgumcena (milj. euro bez PVN)	Kopējā ZPI līgumcena (milj. euro bez PVN)
PIL	9 250	562	4 557	399
(t.sk. EIS)	*	*	(167)	(21)
SPSIL	221	21	640	124
ADJIL	44	0	254	0
Kopā	9 515	583	5 451	523

* dati nav kontekstā salīdzināmi

Avots: IUB un VDAA dati

Lai gan EIS gūst arvien plašāku pielietojumu iepirkumos, un 2024. gadā EIS iegādāto preču un pakalpojumu apjoms pieaudzis par 10 milj. *euro* (2023. gadā - 157 milj. *euro*), tomēr EIS izmantošana, salīdzinot ar kopējo iepirkumu līgumcenas apjomu, proporcionāli vēl joprojām ir ļoti neliela (3,1%) un rādītāja procentuālā attiecība pret kopējo iepirkumu apjomu salīdzinoši ar iepriekšējiem gadiem nav būtiski mainījusies. Savukārt SPSIL ietvaros veiktās iegādes 2024. gadā finanšu īpatsvarā ir vidēji nemainīgā līmenī 11,7% (2022. gadā - 15%; 2023. gadā – 9,9%) kopējā iepirkumu apjomā. ADJIL īpatsvars 2024. gadā bijis 4,7% (2023. gadā - 2,6%) kopējā iepirkumu apjomā.

Salīdzinošie rādītāji parādīti 2. tabulā un 2. attēlā.

2. tabula

PIL, EIS, SPSIL un ADJIL iepirkumu kopējās līgumcenas
un īpatsvars 2016. – 2024. gadā

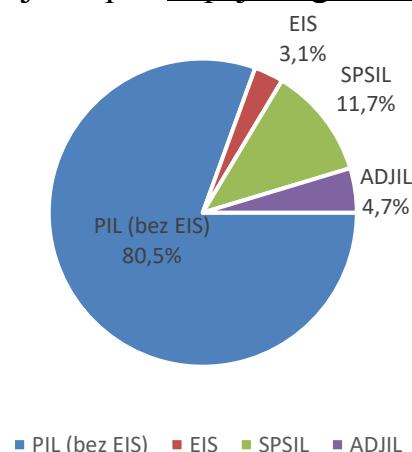
Gads	PIL (bez EIS)		EIS*		SPSIL		ADJIL	
	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%
2016.	1 823	72,0	53	2,1	655	25,9	-	-
2017.	2 241	88,4	57	2,3	238	9,4	-	-
2018.	2 900	85,1	77	2,3	431	12,7	-	-
2019.	2 889	80,8	98	2,7	590	16,5	-	-
2020.	2 820	87,9	106	3,3	284	8,8	-	-
2021.	3 902	89,4	132	3,0	332	7,6	-	-
2022.	3 748	82,0	135	3,0	685	15,0	-	-
2023.	5 246	84,9	157	2,5	611	9,9	164	2,6
2024.	4 390	80,5	167	3,1	640	11,7	254	4,7

* procedūra veikta atbilstoši PIL

Avots: VDAA un IUB dati

2. attēls

Iepirkumu sadalījums pēc kopējās līgumcenas 2024. gadā

Avots: VDAA un IUB dati

Absolūtos skaitļos ZPI iepirkumi PIL un EIS ietvarā pret iepriekšējiem gadiem ir sarukuši, bet SPSIL apjoms pieaudzis. Proporcionālais sadalījums starp PIL, EIS un SPSIL iegādēm ir saglabājies līdzvērtīgs iepriekšējam gadam, ar SPISL īpatsvara pieaugumu līdz 23,7%. ADJIL ietvarā ZPI nav veikti. Salīdzinošie rādītāji parādīti 3. tabulā un 3. attēlā.

3. tabula

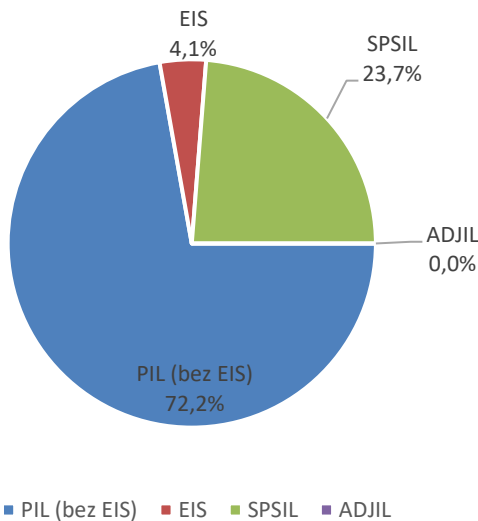
PIL, EIS un SPSIL iepirkumu ZPI līgumcenas
un īpatsvars 2016. – 2024. gadā

Gads	PIL (bez EIS)		EIS*		SPSIL	
	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%	milj. <i>euro</i> (bez PVN)	%
2016.	228	62,6	5	1,3	131	36,0
2017.	262	94,8	10	3,5	5	1,7
2018.	528	81,1	16	2,5	107	16,4
2019.	496	85,5	19	3,3	65	11,2
2020.	833	96,0	17	2,0	17	2,0
2021.	1 120	95,9	28	2,4	21	1,8
2022.	1 250	91,6	34	2,5	80	5,9
2023.	813	87,7	35	3,8	79	8,5
2024.	377	72,2	21	4,1	124	23,7

* procedūra veikta atbilstoši PIL
Avots: VDAA un IUB dati

3. attēls

Iepirkumu sadalījums pēc ZPI līgumcenas 2024. gadā

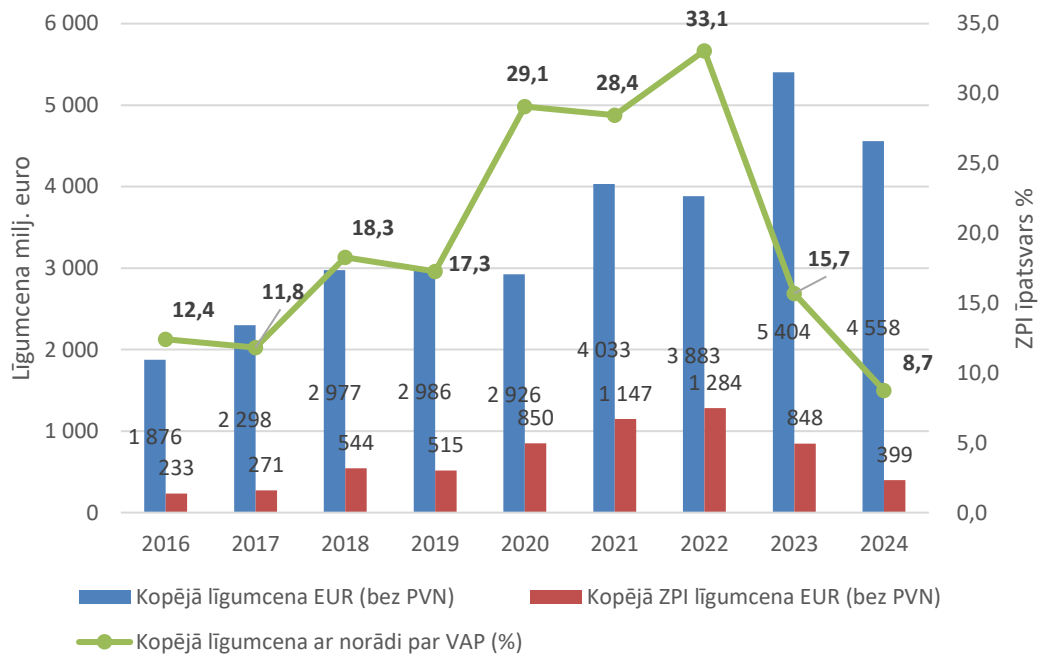
Avots: VDAA un IUB dati

2.1. Pārskats par Publisko iepirkumu likuma ietvaros veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem

Aplūkojot datus laika posmā no MK noteikumu Nr. 353 stāšanās spēkā (2017. gada 1. jūlijs), var secināt, ka MK noteikumi Nr. 353 kopā ar citiem ZPI veicinošiem faktoriem, veicinājuši rādītāju pieaugumu, lai gan ar svārstībām, tomēr saglabājot pozitīvu kopējo tendenci līdz 2022. gadam. Pēc 2022. gada, kad ZPI sasniedza rekordapjomu PIL kopējā līgumcenu apjomā gan finanšu, gan procentu izteiksmē, 2023. gadā tika piedzīvots samazinājums līdz 15,7%, bet 2024. gadā līdz 8,7%. 2024. gadā ZPI procedūru skaits ir 6,1% no kopējā iepirkumu skaita. ZPI īpatsvara un iepirkumu skaita attīstības dinamika PIL ietvarā parādīta 4. un 5. attēlā.

4. attēls

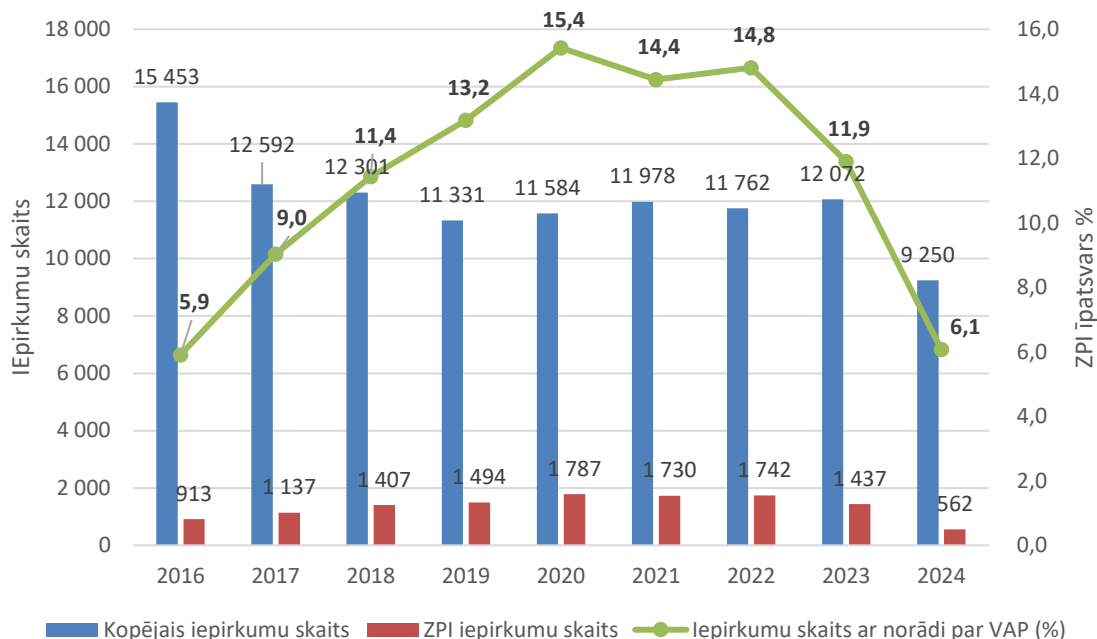
ZPI līgumcenu dinamika salīdzinājumā ar kopējo līgumcenu dinamiku
PIL ietvarā 2016. – 2024. gadā (milj. euro un %)

Avots: IUB dati

5. attēls

ZPI skaita dinamika salīdzinājumā ar kopējo iepirkumu skaita dinamiku
PIL ietvarā 2016. – 2024. gadā (skaits un %)

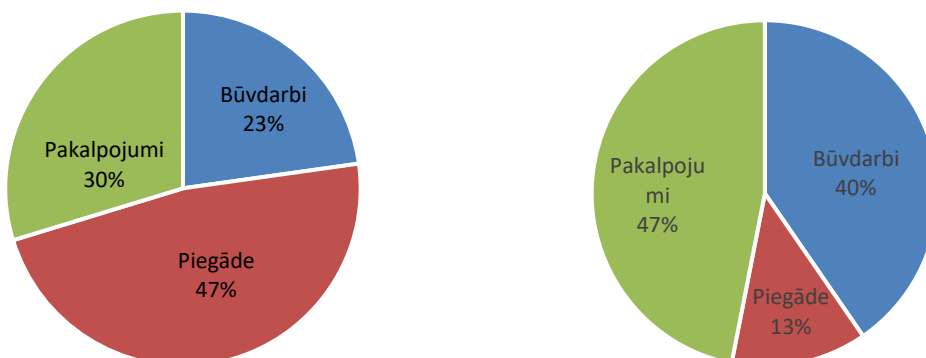
Avots: IUB dati

Izvērtējot ZPI finansiālo īpatsvaru pēc iepirkumu veida (preces, pakalpojumi, būvdarbi), iepirkumos, kas veikti PIL ietvarā, konstatējams, ka lielāko īpatsvaru ZPI iepirkumu skaita - 47% - veido piegādes, bet pēc līgumcenas pakalpojumi un būvdarbi, attiecīgi 47% un 40%. Skatīt 6. attēlu.

6. attēls

ZPI sadalījums (%) pa iepirkumu veidiem 2024. gadā

pēc iepirkumu skaita pēc kopējās līgumcenas

Avots: IUB dati

Dalījumā pēc iepirkumu veida īpatsvars saglabājies svārstīgs, bez noturīgas tendences. Būvniecība vēl aizvien ir iepirkumu veids ar augstāko īpatsvaru, ZPI īpatsvars tajā bija 31,7% no visiem iepirkumiem PIL ietvarā. ZPI daļa preču piegādēm saglabājusies iepriekšējā gada līmenī, bet pakalpojumiem samazinājusies līdz 8,2%, kas ir zemākais līmenis pēdējo sešu gadu laikā. Iepirkumu, t.sk. arī ZPI salīdzinošais sadalījums pēc iepirkumu veida ir apskatāms 4. tabulā, 7. attēlā.

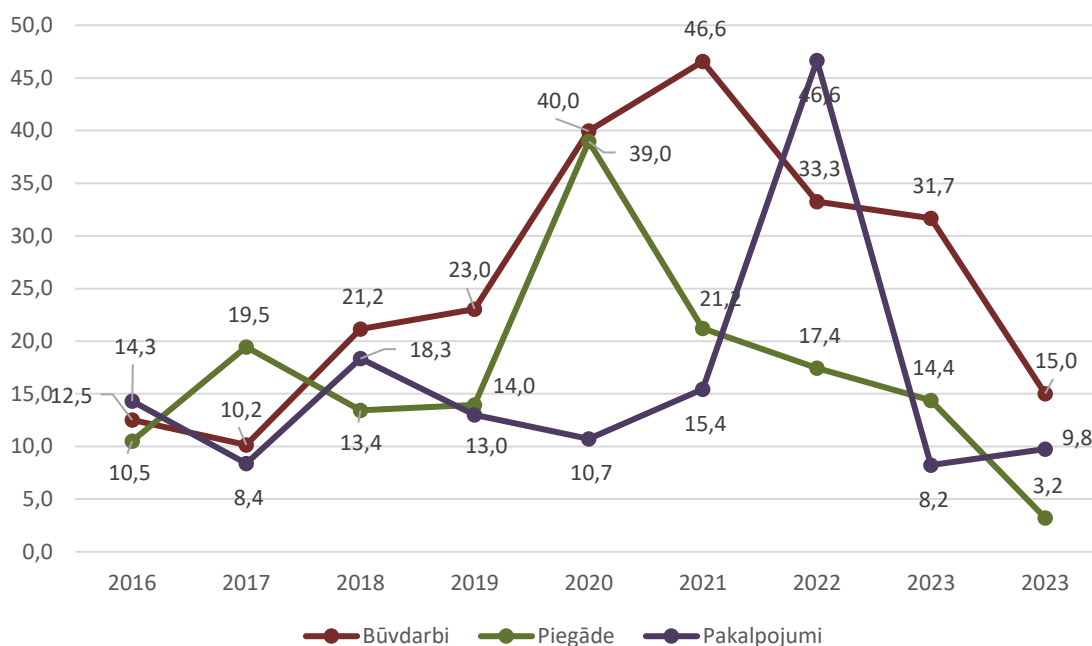
4. tabula

PIL ietvaros veiktās iegādes pēc iepirkumu veida
2016. – 2024. gadā

Gads	Kopējā līgumcena (milj. euro bez PVN)			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Kopā
2016.	713	600	563	1 876
2017.	797	584	918	2 298
2018.	1 106	680	1 191	2 977
2019.	1 182	871	933	2 986
2020.	1 033	830	1 062	2 926
2021.	1 511	944	1 578	4 033
2022.	1 183	1 264	1 436	3 883
2023.	1 429	1 106	2 869	5 404
2024.	1 072	1 569	1 917	4 558
Gads	ZPI kopējā līgumcena (milj. euro bez PVN)			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Kopā
2016.	89	63	81	233
2017.	81	113	77	271
2018.	234	91	218	544
2019.	273	122	121	515
2020.	413	324	114	850
2021.	704	200	244	1 147
2022.	393	220	670	1 284
2023.	453	159	236	848
2024.	161	51	187	399
Gads	ZPI īpatsvars (%) pēc kopējās līgumcenas			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Vidēji
2016.	12,5	10,5	14,3	12,4
2017.	10,2	19,5	8,4	11,8
2018.	21,2	13,4	18,3	18,3
2019.	23,0	14,0	13,0	17,3
2020.	40,0	39,0	10,7	29,1
2021.	46,6	21,2	15,4	28,4
2022.	33,3	17,4	46,6	33,1
2023.	31,7	14,4	8,2	15,7
2024.	15,0	3,2	9,8	8,7

Avots: IUB dati

ZPI īpatsvars pret kopējo iepirkumu apjomu finansiālā izteiksmē
pēc iepirkuma veida 2016. – 2024. gadā

Avots: IUB dati

Analizējot iepirkumu veidu dinamiku pa MK noteikumu Nr. 353 regulētajām grupām, var secināt, ka 2024. gadā ZPI rādītāji PIL ietvarā samazinājušies gan Būvdarbiem, gan piegādēm, bet pakalpojumiem saglabāties iepriekšējā gada līmenī. Atsevišķās iepirkumu grupās samazinājies gan finanšu, gan procentuālais apjoms, kas saistīts gan ar izmaiņām ZPI normatīvajā regulējumā, gan tirgus piedāvājuma izmaiņām.

Kritums ZPI apjomā 2024. gadā novērots gandrīz visās grupās, izņemot: ielu apgaismojums, elektroenerģija, mēbeles un veselības aprūpes iekārtas.

5. tabula

ZPI līgumcenas pa preču un pakalpojumu grupām 2016. – 2024. gadā

Preču un pakalpojumu grupas	ZPI kopējā līgumcena								
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Biroja papīrs un drukas iekārtas (biroja tehnika)	6 278	12 067 911	259 071	211 302	5 677 694	28 614 507	11 317 655	20 888 735	218 954
Datortehnika un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) infrastruktūra	69 173	24 856 284	3 443 217	2 999 257	47 666 590	13 972 818	37 230 367	5 041 647	1 997 224
Pārtika un ēdināšanas pakalpojumi	81 121 991	52 798 374	116 647 198	125 918 677	114 100 242	116 492 639	199 461 863	209 679 823	115 706 941
Tīrīšanas līdzekļi un pakalpojumi	1 990 972	3 885 113	11 532 414	18 829 771	22 771 359	17 512 708	34 593 129	28 960 921	3 099 759
Iekārtu apgaismojums	26 391	36 690	138 715	28 492	1 260 133	186 196	991 068	320 385	303 930
Ielu apgaismojums un satiksmes signāli	10 151	125 986	1 210 042	1 277 250	250 807	2 287 660	1 556 692	1 807 133	2 917 979
Būvdarbi									161 071 293
Transports									27 670 112
Kopā ZPI obligātās grupas	83 224 956	93 770 358	133 230 657	149 264 749	191 726 825	179 066 528	285 150 774	266 698 644	312 986 192
Būvdarbi	95 934 241	80 908 286	234 055 174	272 546 091	412 794 809	703 526 251	393 468 955	452 554 208	
Dārzkopības produkti un pakalpojumi	623 146	957 555	1 104 537	1 251 483	191 240	0	30 006	697 728	0
Elektroenerģija	1 100 000	412 974	3 428 610	309 424	10 608 505	1 394 954	181 391	313 555	1 540 000
Mēbeles	18 819	103 924	785 964	545 971	989 970	4 590 623	716 948	307 118	343 275
Transports	16 361 719	50 235 717	30 399 959	17 617 278	29 315 178	45 670 604	104 386 257	45 259 371	
Veselības aprūpes elektriskās un elektroniskās iekārtas	69 173	16 131	97 958	365 707	219 524	351 944	102 658	627 942	1 396 585
Inženiertehniskā projektēšana	10 387 049	545 233	427 536	412 336	55 849	241 763	4 762 487	3 893 169	753 360
Mežsaimniecība	5 249 539	16 945 094	18 261 649	6 024 758	24 990 159	14 463 109	46 713 842	35 550 291	0
Kopā ZPI brīvprātīgās grupas	129 743 686	150 124 914	288 561 387	299 073 048	479 165 234	770 239 248	550 362 544	539 255 898	4 033 221
KOPĀ	212 968 642	243 895 272	421 792 044	448 337 797	670 892 059	949 305 776	835 513 318	805 954 542	317 019 413

Avots: IUB dati

PIL iepirkumu skaits un līgumcenas
pa preču un pakalpojumu grupām 2024. gadā

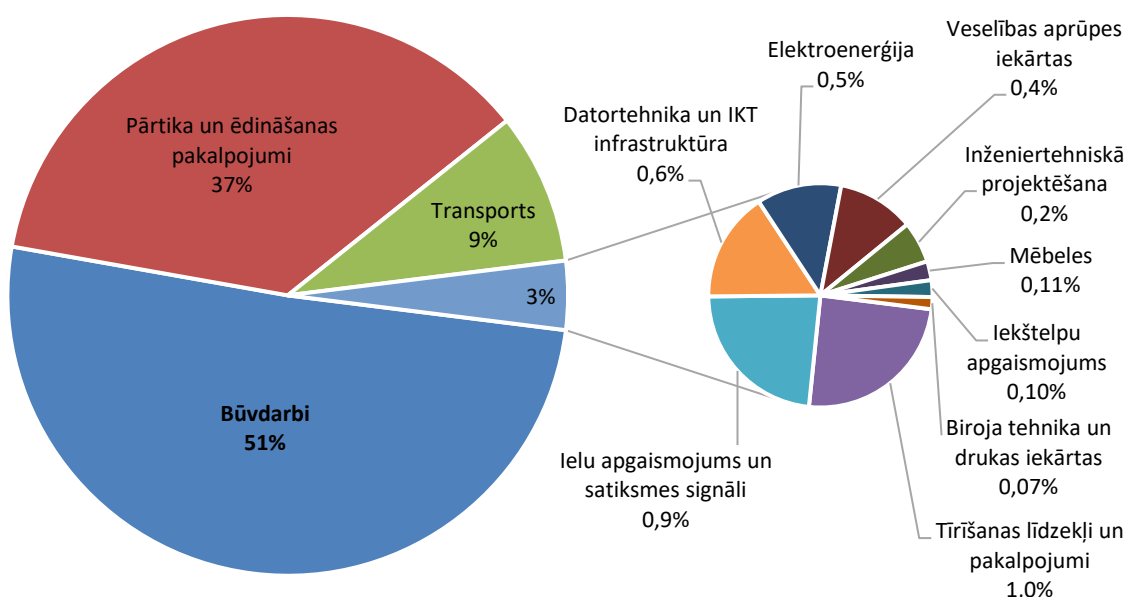
Preču un pakalpojumu grupas	Iepirkumu skaits			Kopējā līgumcena (EUR bez PVN)		
	kopā	t.sk. ZPI	%	kopā	t.sk. ZPI	%
Biroja papīrs un drukas iekārtas (biroja tehnika)	53	5	9,4	2 428 545	218 954	9,0
Datortehnika un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) infrastruktūra	78	15	19,2	281 567 761	1 997 224	0,7
Pārtika un ēdināšanas pakalpojumi	240	83	34,6	283 924 262	115 706 941	40,8
Tīrīšanas līdzekļi un pakalpojumi	213	34	16,0	56 706 563	3 099 759	5,5
Iekštelpu apgaismojums	33	4	12,1	1 424 437	303 930	21,3
Ielu apgaismojums un satiksmes signāli	40	14	35,0	8 877 007	2 917 979	32,9
Būvdarbi	1 500	128	8,5	1 072 035 041	161 071 293	15,0
Transports	204	84	41,2	87 348 967	27 670 112	31,7
Kopā ZPI obligātās grupas	2 361	367	15,5	1 794 312 584	312 986 192	17,4
Dārzkopības produkti un pakalpojumi	113	0	0,0	11 106 354	0	0,0
Elektroenerģija	76	2	2,6	107 340 534	1 540 000	1,4
Mēbeles	169	5	3,0	7 070 237	343 275	4,9
Notekūdeņu infrastruktūra	7	0	0,0	26 720 095	0	0,0
Tekstilpreces	57	0	0,0	4 147 803	0	0,0
Veselības aprūpes elektriskās un elektroniskās iekārtas	351	8	2,3	55 539 000	1 396 585	2,5
Inženiertehniskā projektēšana	112	7	6,3	14 949 889	753 360	5,0
Mežsaimniecība	49	0	0,0	84 303 953	0	0,0
Kopā ZPI brīvprātīgās grupas	934	22	2,4	311 177 866	4 033 221	1,3
KOPĀ	3 295	389	11,8	2 105 490 450	317 019 413	15,1

Avots: IUB dati

8. attēlā ir ilustrēts ZPI īpatsvars tām preču un pakalpojumu kategorijām, kurās 2024. gadā iepirkumi veikti ievērojot ZPI principus, parādot atbilstošo preču, pakalpojumu un būvdarbu grupu ZPI īpatsvaru no kopējiem ZPI iepirkumiem. Salīdzinot šo informāciju ar iepriekšējo gadu datiem ar svārstīgu īpatsvaru, bet nemainīgs līderis ir būvdarbu iepirkumi – 51% (2023. gadā – 56%). Pārtikas un ēdināšanas pakalpojumu īpatsvara palielinājies no 26% 2023. gadā līdz 37% 2024. gadā. Transporta ZPI īpatsvars saglabājies relatīvi nemainīgs. (skatīt 8. attēlu).

8. attēls

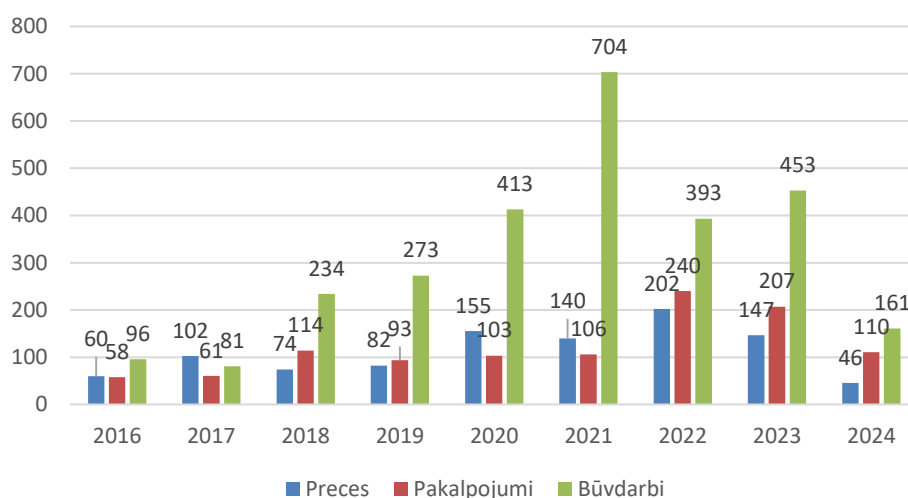
ZPI līgumcenu īpatsvars kopējā ZPI apjomā 2024. gadā

Avots: IUB dati

Papildus, 9. un 10. attēlos vizualizēta informācija par ZPI piemērošanu MK noteikumu Nr. 353 ietvarā, dalījumā pa iepirkumu veidiem un pēc piederības MK noteikumu Nr. 353 pielikumiem (1. pielikums – obligāti piemērojami; 2. pielikums – brīvprātīgi piemērojami).

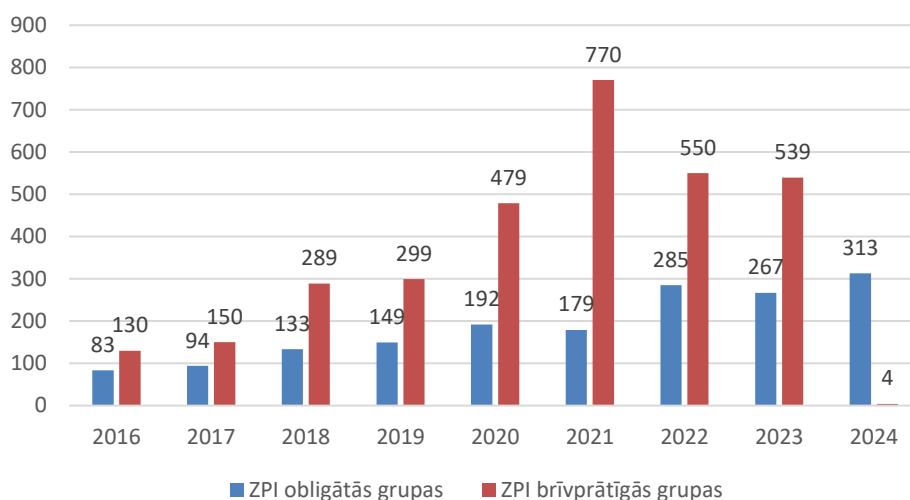
9. attēls

ZPI dinamika preču, pakalpojumu un būvdarbu grupām
2016. – 2024. gadā (milj. euro bez PVN)

Avots: IUB dati

MK noteikumu Nr. 353 obligātu un brīvprātīgi piemērojamo grupu ZPI dinamika

2016. – 2024. gadā (milj. euro bez PVN)

Avots: IUB dati

Skatot ZPI piemērošanas progresu no piegādātāju puses, nav iespējams precīzi izvērtēt tos piegādātājus, kas uzvarējuši finansiāli lielākos iepirkumos (tai skaitā ar ZPI principiem), jo paziņojumos par iepirkumu rezultātiem, kur uzvarētājs ir personu apvienība, tiek norādīti visi apvienības dalībnieki, bet ir zināma tikai iepirkuma kopējā līgumsumma. Līdz ar to dati par uzņēmumiem, kas uzvarējuši finansiāli lielākos iepirkumos, ir neprecīzi, jo katram apvienības dalībniekam tiek atlasīta šī iepirkuma kopējā līgumsumma. Tā pat vispārīgās vienošanās gadījumā pretendents kā uzvarētājs tiek norādīts pie visa kopējā iepirkuma apjoma, bet faktiski pasūtījums līguma ietvaros nav garantēts pilnā līguma apjomā un faktiskā izpilde var būtiski atšķirties no līgumsummas.

Izvērtējot uzņēmumus pēc iepirkumu daļu skaita, var redzēt, ka pēc iepirkumu daļu skaita nozīmīgākie uzņēmumi ir pārtikas produktu izplatītāji. To parāda 7. tabula.

7. tabula

"TOP 10" uzņēmumi, kas uzvarējuši pēc iepirkumu daļu skaita
2024. gadā (iepirkumi ar ZPI principiem)

Uzvarējušā uzņēmuma nosaukums	Iepirkumu daļu skaits 2024. gadā	Uzņēmums bijis arī 2023.g. "TOP 10" un iepirkumu daļu skaits
SIA "Laki fruit"	67	94
SIA "Lanekss"	52	181
SIA "Sanitex"	47	177

SIA "Marijas centrs"	34	62
SIA "Rēzeknes gaļas kombināts"	28	62
SIA "Transporent"	23	
SIA "RCG Lighthouse"	19	
SIA "Biroteh"	17	
AS "Latgales piens"	17	45
SIA "Baltic Restaurants Latvia"	16	
SIA "Valks"	16	42
SIA "Autolux Latvia"	14	

Avots: IUB dati

Izskatot valsts institūciju iepirkumu struktūru pēc iepirkumu skaita un līgumcēnām, būtisku iepirkumu daļu sastāda būvniecības darbi, galvenokārt valsts lielo kapitālsabiedrību, valsts nodrošinājuma institūciju un universitāšu iepirkumi. Lielāko iepircēju galvgalī tradicionāli atrodas VSIA "Latvijas Valsts ceļi", VAS "Valsts nekustamie īpašumi". Pēc vairāku gadu klātbūtnes TOP iestāžu sarakstā, 2024. gadā tajā vairs nav AS "Latvijas valsts meži" un VDAA, kas nodrošina centralizēto iepirkumu funkciju. Valsts institūciju un kapitālsabiedrību uzskaitījums, kas 2024. gadā visvairāk veikušas iepirkumus ar iekļautiem ZPI principiem finansiālā izteiksmē ir apkopots 8. tabulā un pēc iepirkumu skaita 9. tabulā.

8. tabula

“TOP 10” valsts institūcijas un kapitālsabiedrības,
kuras 2024. gadā rīkojušas iepirkumus, ievērojot ZPI
(pēc kopējās līgumcēnas)

Valsts institūcijas nosaukums	Kopējā līgumcēna 2024. gadā <i>euro</i> , bez PVN	Institūcija bijusi arī 2023.g. “TOP 10” un kopējā līgumcēna <i>euro</i> , bez PVN
<i>SIA "Eiropas dzelzceļa līnijas"</i>	<i>3 698 833 521</i>	
VSIA "Latvijas Valsts ceļi"	36 302 918	258 249 235
VAS "Valsts nekustamie īpašumi"	11 566 009	15 598 261
Rīgas Stradiņa universitāte	9 108 038	
Nodrošinājuma valsts aģentūra	8 013 603	14 381 509
VAS "Ceļu satiksmes drošības direkcija"	2 643 901	
Valsts ieņēmumu dienests	2 548 822	
Valsts robežsardze	2 400 000	
Latvijas Banka	2 247 574	
Valsts vides dienests	2 203 183	

Avots: IUB dati

9. tabula

“TOP 10” valsts institūcijas un kapitālsabiedrības,
kuras 2024. gadā rīkojušas iepirkumus, ievērojot ZPI
(pēc iepirkumu skaita)

Valsts institūcijas nosaukums	Iepirkumu skaits 2024. gadā	Institūcija bijusi arī 2023.g. “TOP 10” un iepirkumu skaits
Latvijas Banka	24	19
VSIA "Latvijas Valsts ceļi"	20	35
VAS “Ceļu satiksmes drošības direkcija”	15	7
Valsts vides dienests	9	
Rīgas Tehniskā universitāte	9	29
Valsts ieņēmumu dienests	9	10
Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte	8	
Rīgas Stradiņa universitāte	6	9
VSIA „Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca”	5	
Nodrošinājuma valsts aģentūra	5	19

Avots: IUB dati

Saskaņā ar IUB sniegto informāciju attiecībā par pašvaldību un pašvaldību institūciju veiktajiem iepirkumiem pašvaldību sektorā lielāko daļu iepirkumu gan pēc skaita, gan līgumcēnām sastāda pārtikas produktu un ēdināšanas pakalpojumu jomas iepirkumi, kā arī būvniecības un infrastruktūras attīstības iepirkumi. Minētā informācija pēc līgumcēnām un iepirkumu skaita ir apkopota 10. un 11. tabulā.

10. tabula

“TOP 10” pašvaldības un pašvaldību institūcijas,
kuras visvairāk 2024. gadā rīkojušas iepirkumus, ievērojot ZPI
(pēc līgumcēnas)

Pašvaldības iestādes nosaukums/gads	Kopējā līgumcēna 2024. gadā <i>euro</i> , bez PVN	Iestāde bijusi arī 2023.g. “TOP 10” un kopējā līgumcēna <i>euro</i> , bez PVN
Rīgas valstspilsētas pašvaldības Centrālās administrācijas Iepirkumu pārvalde	62 995 767	44 647 333
Jūrmalas valstspilsētas administrācija	50 244 218	
Valmieras novada pašvaldība	43 956 531	26 227 398
Daugavpils valstspilsētas pašvaldība	30 391 667	25 774 156
Rīgas valstspilsētas pašvaldības Labklājības departaments	19 581 779	
Ķekavas novada pašvaldība	9 336 534	
Aizkraukles novada pašvaldība	7 788 771	
Jelgavas novada pašvaldība	7 744 130	32 308 991

Ogres novada pašvaldība	6 641 125	8 552 020
Liepājas valstspilsētas pašvaldība	6 412 233	12 757 073

Avots: IUB dati

11. tabula

“TOP 10” pašvaldības un pašvaldību institūcijas,
kuras visvairāk 2024. gadā rīkojušas iepirkumus, ievērojot ZPI
(pēc iepirkumu skaita)

Pašvaldības iestādes nosaukums/gads	Iepirkumu skaits 2024. gadā	Iestāde bijusi arī 2023.g. “TOP 10” un iepirkumu skaits
Rīgas valstspilsētas pašvaldības	24	51
Valmieras novada pašvaldība	23	46
Aizkraukles novada pašvaldība	21	
Daugavpils valstspilsētas pašvaldība	19	46
Smiltenes novada pašvaldība	19	
Rēzeknes valstspilsētas pašvaldība	16	30
Augšdaugavas novada pašvaldības Centrālā pārvalde	16	
Liepājas valstspilsētas pašvaldība	14	32
Tukuma novada pašvaldība	14	
Madonas novada pašvaldība	13	
Jelgavas novada pašvaldība	10	27
Ķekavas novada pašvaldība	9	
Preiļu novada pašvaldība	9	

Avots: IUB dati

2.2. Pārskats par Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likuma ietvaros veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem

Dati par SPSIL ietvaros veiktajiem ZPI ir pieejami kopš 2016. gada. Taču gadījumu skaits ir mazs, tādēļ katra atsevišķa gadījuma raksturlielumi būtiski ietekmē kopējo, statistisko ainu, kas apgrūtina vispārīgu secinājumu izdarīšanu. 2024. gadā SPSIL ietvarā turpinājies augt ZPI iepirkumu apjoms finanšu izteiksmē, sasniedzot 124 milj. *euro* (19,4%), bet samazinājies pēc iepirkumu skaita (9,5%). (skatīt 12. tabulu un 11. attēlu).

12. tabula

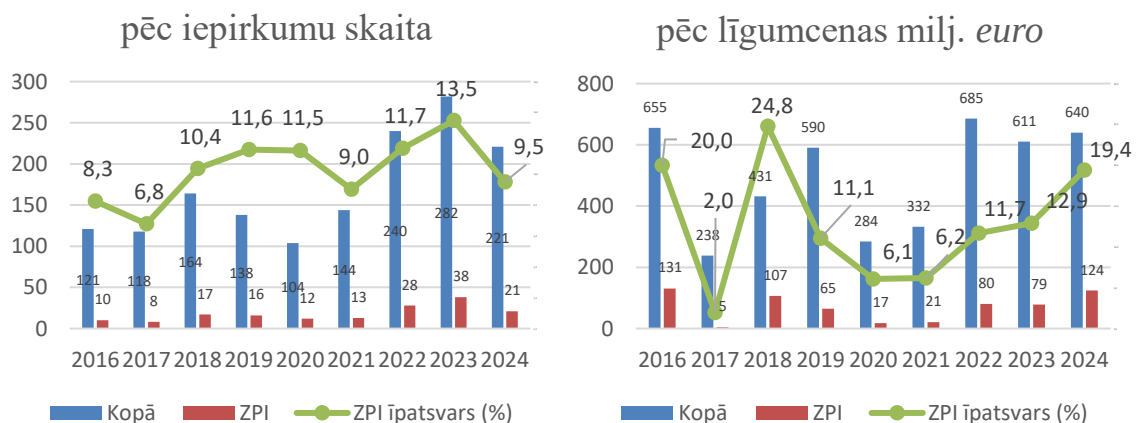
ZPI dinamika salīdzinājumā ar kopējo iepirkumu dinamiku
SPSIL ietvarā 2016. – 2024. gadā

Gads	Iepirkumu skaits			Līgumcena (milj. <i>euro</i> bez PVN)		
	Kopā	ZPI	ZPI īpatsvars (%)	Kopā	ZPI	ZPI īpatsvars (%)
2016	121	10	8,3	655	131	20,0
2017	118	8	6,8	238	5	2,0
2018	164	17	10,4	431	107	24,8
2019	138	16	11,6	590	65	11,1
2020	104	12	11,5	284	17	6,1
2021	144	13	9,0	332	21	6,2
2022	240	28	11,7	685	80	11,7
2023	282	38	13,5	611	79	12,9
2024	221	21	9,5	640	124	19,4

Avots: IUB dati

11. attēls

ZPI dinamika salīdzinājumā ar kopējo iepirkumu dinamiku
SPSIL ietvarā 2016. – 2024. gadā (skaits un %; milj. *euro* un %)

Avots: IUB dati

Apskatot SPSIL ietvaros veikto iepirkumu datus sadalījumā pa iepirkumu veidiem (skatīt 13. tabulu) var secināt, ka rādījumi pa gadiem ir ļoti mainīgi arī izdalīto grupu ietvaros. Mazais statistisko gadījumu skaits kombinācijā ar katra atsevišķā gadījuma lielo finansiālo ietilpību veicina rezultātu augstu svārstīgumu.

13. tabula

SPSIL ietvaros veiktās iegādes pēc iepirkumu veida
2016. – 2024. gadā

Gads	Kopējā līgumcena (milj. <i>euro</i> bez PVN)			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Kopā
2016	132,5	353,0	169,8	655,2
2017	51,6	147,5	39,0	238,1
2018	181,5	118,8	131,0	431,3
2019	108,1	420,3	62,0	590,3
2020	123,5	122,4	38,2	284,0
2021	124,5	151,5	56,0	331,9
2022	176,8	467,9	40,7	685,4
2023	231,8	281,2	97,5	610,5
2024	214,3	350,4	75,3	640,1
Gads	ZPI kopējā līgumcena (milj. <i>euro</i> bez PVN)			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Kopā
2016	121,9	9,2	0,0	131,1
2017	0,0	2,8	1,9	4,7
2018	90,0	16,1	0,8	106,9
2019	43,9	15,7	5,7	65,3
2020	0,7	8,1	8,5	17,3
2021	0,8	18,2	1,5	20,5
2022	21,4	53,6	5,2	80,2
2023	31,0	40,7	6,9	78,7
2024	59,0	63,8	1,4	124,2
Gads	ZPI īpatsvars (%)			
	Būvdarbi	Piegāde	Pakalpojumi	Kopā
2016	92,0	2,6	0,0	20,0
2017	0,0	1,9	4,9	2,0
2018	49,6	13,5	0,6	24,8
2019	40,6	3,7	9,2	11,1
2020	0,6	6,6	22,2	6,1
2021	0,6	12,0	2,8	6,2
2022	12,1	11,4	12,9	11,7
2023	13,4	14,5	7,1	12,9
2024	27,5	18,2	1,8	19,4

Avots: IUB dati

SPSIL ietvarā pēc līgumcenas 2024. gadā ir uzlabojušies rādītāji par būvniecības un ar to saistīto pakalpojumu (projektēšana, inženiertehniskās pārbaudes, infrastruktūras iekārtu piegāde) ZPI iepirkumiem, sasniedzot 27,5%, jeb 59 milj. *euro* no kopējā apjoma 214,3 milj. *euro*. ZPI īpatsvars preču grupā pieaudzis gan procentuāli (no 14,5 % līdz 18,2%), gan finanšu izteiksmē (no 40,7 milj. *euro* līdz 63,8 milj. *euro*), bet pakalpojumu grupā samazinājies no 7,1% uz 1,8%.

SPSIL ietvarā pēc iepirkumu skaita 2024. gadā, samazinoties gan kopējam iepirkumu skaitam līdz 21 (2023. gadā – 38) no kopējiem 221 (2023. gadā – 282), ZPI īpatsvars (2023. gadā – 13,5%) samazinājies līdz 9,5%. Skatīt 11. attēlu.

2.3. Pārskats par Elektronisko iepirkumu sistēmā (EIS) veiktajiem zaļajiem publiskiem iepirkumiem

Paralēli PIL un SPSIL noteiktajai kārtībai valsts un pašvaldību iestādes veic iepirkumus EIS. EIS darbību no 2009. gada 1. jūnija nodrošina VDAA saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 1. aprīļa rīkojumu Nr. 220 "Par Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta reorganizāciju". VDAA slēdz vispārīgās vienošanās ar piegādātājiem ar mērķi nodrošināt publisku standartizētu preču un pakalpojumu iepirkuma procedūru rīkošanu un iepirkuma līgumu (vispārīgo vienošanos) slēgšanu par preču un pakalpojumu piegādi EIS e-katalogu apakšsistēmas lietotājiem. Atbilstoši centralizēto iepirkumu procedūru rezultātiem EIS nodrošina piegādātājiem iespēju vienā vai vairākos Latvijas Republikas piegādes reģionos piedāvāt preces EIS reģistrētajiem pircējiem par cenām, kas nepārsniedz attiecīgo centralizēto konkursu piedāvājumus norādīto. EIS paredz arī vairākus mehānismus, kuru mērķis ir nodrošināt arī šaura profila uzņēmumiem iespējas veiksmīgi piedāvāt savas preces un pakalpojumus, piemēram, iespēja EIS piedāvāt preces tikai kādā atsevišķā iepirkuma priekšmeta daļā, vai tikai vienu preci vienā iepirkuma priekšmeta daļā.

Attiecība starp ZPI un kopējo iepirkumu līgumcenu EIS atainota 14. tabulā un 12. attēlā, kas parāda, ka pirkumu apjoms EIS 2024. gadā turpinājis augt, sasniedzot 167 milj. *euro* bez PVN (2023. gadā – 157 milj. *euro*). ZPI īpatsvars EIS pirkumos 2024. gadā samazinājies līdz 12,7%.

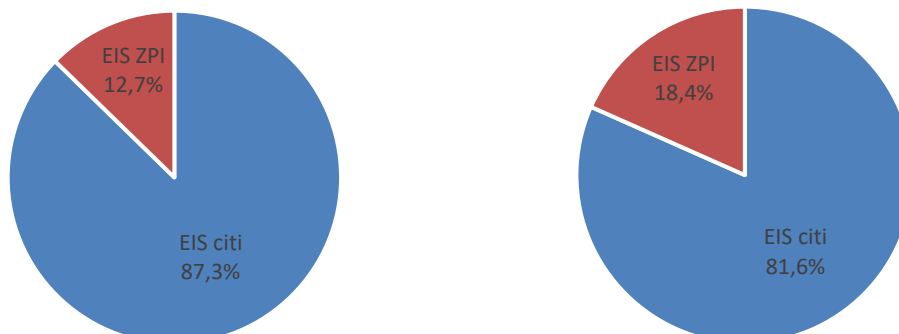
14. tabula

ZPI attiecība pret kopējiem veiktiem pirkumiem EIS
2016. – 2024. gadā

Gads	Kopējā līgumcena (milj. <i>euro</i> bez PVN)	ZPI līgumcena (milj. <i>euro</i> bez PVN)	ZPI līgumcenas īpatsvars (%)
2016	53	5	9,2
2017	57	10	16,9
2018	77	16	20,9
2019	98	19	19,6
2020	106	17	16,5
2021	132	28	21,1
2022	135	34	25,2
2023	157	35	22,3
2024	167	21	12,7

Avots: VDAA dati

ZPI attiecība pret kopējiem veiktiem pirkumiem EIS 2023. gadā
 pēc kopējās līgumcenas (EUR) pēc darījumu (pirkumu) skaita

Avots: VDAA dati

Vienlaicīgi ir jāatzīmē, ka prasību kopums EIS zaļajos katalogos iekļautajām precēm ir augstāks, nekā noteiktie vides aizsardzības kritēriji iepirkumos MK noteikumu Nr. 353 ietvaros. Piemēram, saimniecības preču katalogā ir noteiktas prasības higiēnas papīram līdzīgi kā biroja papīram, attiecībā uz ilgtspējīgas apsaimniekošanas sertifikātu izejvielu ieguvē, kas nosaka augstākas prasības nekā MK noteikumu Nr. 353 prasības. Pārskats par EIS iepirktajām precēm, kas atbilst ZPI, ir parādīts 15. tabulā un 13. attēlā.

Salīdzinot ar 2022. gadu 2023. gadā ZPI preču katalogu īpatsvari kopējā apjomā tradicionāli ir svārstīgi.

Būtiskākais samazinājums procentuālā izteiksmē ir bijis datortehnikas preču grupā (-45,1%), kur iepirkuma apjoms nokrities no 30,3 milj. *euro* 2023. gadā uz 16,6 milj. *euro* 2024. gadā. Tāpat būtisks īpatsvara kritums par 40,3% bijis demonstrācijas iekārtu grupā, lai gan šī grupa nav finansiāli ietilpīga. Procentuāli iespaidīgu pieaugumu uzrāda pārtikas preču grupa (+ 55,6%), bet arī šī nav starp finansiāli ietilpīgākajām grupām un pārtikas preču iepirkumos EIS nav biežāk izvēlēta metode. Iepriekšējos trīs gados novērotā EIS ietvaros iepirktā apjoma pieauguma tendence 2024. gadā ir pārtrūkusi (skatīt 14. tabulu), kopējam ZPI apjomam samazinoties līdz 21,2 milj. *euro*. Pārskats par EIS iepirktajām precēm, kas atbilst ZPI, ir parādīts 15. tabulā un 13. attēlā.

15. tabula

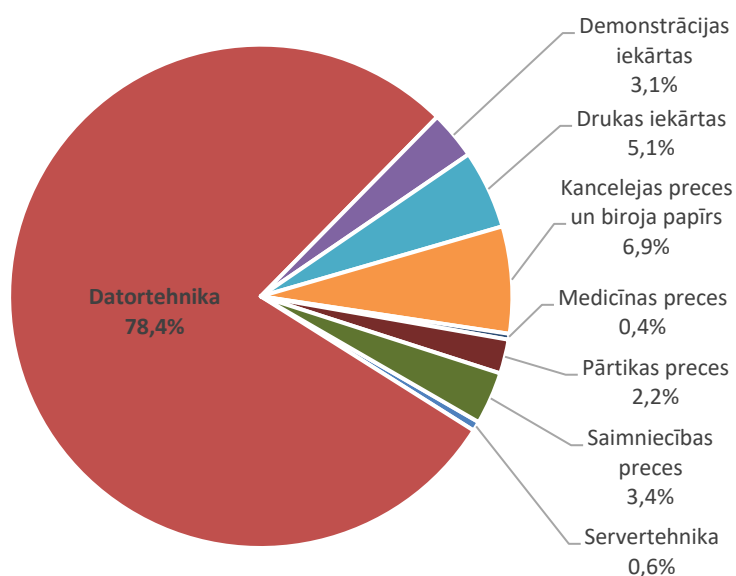
ZPI iepirkumu līgumcenas pa preču grupām EIS
2023. un 2024. gados

Preču grupa	ZPI summa (milj. euro bez PVN)		Īpatsvars (%)		2022/2023
	2023.	2024.	2023.	2024.	Pieaugums (%)
Servvertelnika	0	0,1	-	0,6	-
Datortelnika	30,3	16,6	86,2	78,4	- 45,1
Demonstrācijas iekārtas	1,1	0,7	3,1	3,1	- 40,3
Drukā iekārtas	0,9	1,1	2,6	5,1	19,2
Kāncelējas preces un biroja papīrs	1,7	1,5	5,0	6,9	- 14,2
Medicīnas preces	0,1	0,1	0,3	0,4	- 20,2
Pārtikas preces	0,3	0,5	1,0	2,2	55,6
Saimniecības preces	0,6	0,7	1,8	3,4	19,5
KOPĀ	35,1	21,2	100	100,0	- 39,3

Avots: VDAA dati

13. attēls

ZPI iepirkumi EIS 2024. gadā pa preču grupām
(preču grupu īpatsvars % pēc līgumcenas euro)

Avots: VDAA dati

Lai gan EIS ir izveidota un tiek uzturēta ar mērķi nodrošināt vienkāršu un ērtu iespēju pasūtītājiem iegādāties standartizētas preces neveicot publisko iepirkumu procedūras, tomēr pirkumu apjoms EIS ir nemainīgi zems un 2024. gadā saglabājies iepriekšējo gadu vidējā līmenī 3,1% (skatīt 2. tabulu un 2. attēlu). Jāatzīmē, ka EIS nevar iegādāties būvdarbu, projektēšanas darbus un citus

pakalpojumus (izņemot atsevišķus programmēšanas darbus), jo EIS tiek nodrošinātas Ministru kabineta 2022.gada 20.decembra noteikumu Nr. 816 “Publisko elektronisko iepirkumu noteikumi” 1.pielikumā noteiktās preču un pakalpojumu grupas. EIS tiek piedāvāta arī kā platforma citām centralizētu iepirkumu institūcijām e-katalogu izvietojšanai, ko izmanto, piemēram, Nacionālais veselības dienests, Tieslietu ministrija, Izglītības ministrija un Valsts aizsardzības loģistikas un iepirkuma centrs. Tomēr arī standartizēto preču segmentā, kur EIS katalogi nodrošina plašu preču klāstu, pasūtītāji bieži izvēlas paši veikt publiskās iepirkumu procedūras. Šīs rīcības iemeslu izpēte ir ārpus šā ziņojuma uzdevuma tvēruma.

3. Kopsavilkums

ZPI īpatsvars kopējā iepirkumu apjomā 2024. gadā turpinājis samazināties līdz 9,6% (2022. gadā – 29,9%, 2023. gadā 15,0%) Galvenokārt tas saistīts ar ZPI īpatsvara kritumu (2022. gads – 33,1%, 2023. gads – 15,7%, 2024. gads – 8,7%) PIL regulētajos iepirkumos, kas ir finansiāli ietilpīgākais iepirkumu sektors, ar lielāko ietekmi kopējā rezultatīvajā rādītājā. IUB skaidro, ka tas varētu būt saistīts ar to, ka IUB ir atteikušies no manuālas iepirkumu paziņojumu satura pārbaudes, ar kuru palīdzību tika atpazīti un novērsti gan gadījumi, kad ZPI pazīme iepirkumam atzīmēta nepamatoti, gan gadījumi, kad ZPI pazīme nav norādīta, kur tā pēc būtības ir izpildīta.

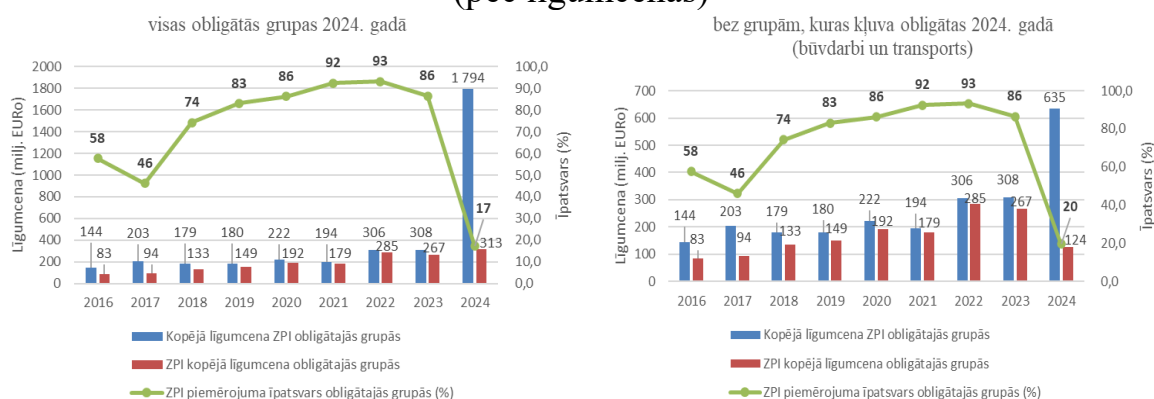
SPSIL ietvarā veiktie ZPI iepirkumi 2024. gadā ir 19,4%, kas ir par 6,5 procentu punktiem augstāk kā iepriekšējā gadā (2023. gadā – 12,9%). ADJIL ietvarā ZPI nav paredzēts, taču ikgadēji pieaugot iepirkumu apjomam, ko veic aizsardzības un drošības jomas vajadzībām (2023. gadā – 163,7 milj. *euro*, 2024. gadā – 254,2 milj. *euro*), un ko ieskaita kopējos valsts izdevumos par iepirkumiem, ADJIL iepirkumi pasliktina arī kopējos ZPI statistikas rādītājus.

MK noteikumu Nr. 353 1. pielikuma - "ZPI obligātajās" - grupās vidējais ZPI īpatsvars 2024. gadā bijis 17,4% (2023. gadā – 86,5%). MK noteikumu Nr. 353 2. pielikuma - "ZPI brīvprātīgi piemērojamās" - grupās vidējais ZPI īpatsvars 2024. gadā bija tikai 1,3% (2023. gadā – 28,6%).

Ilustrācijai 14. attēlā ir parādītas ZPI īpatsvara izmaiņu tendences tajās preču un pakalpojumu grupās, kurās ar MK noteikumiem Nr. 353 ZPI ir noteikts obligāti.

14. attēls

ZPI īpatsvars MK noteikumu Nr. 353 grupās, kur ZPI piemērojams obligāti
(MK noteikumu Nr. 353 1. pielikums) 2016. – 2024. gadā
(pēc līgumcenas)

Avots: IUB dati

Jāņem vērā, ka ar 2023. gada 1. augustu obligāti lietojamas kļuva prasības vieglajam autotransportam, bet ar 2024. gada 1. janvāri kļuva obligāti piemērojamas ZPI prasības būvdarbiem. Tā kā būvniecības un transporta iepirkumu apjoms tradicionāli ir starp lielākajām iepirkumu grupām, tad šādu grupu pārvietošana no brīvprātīgā piemērojuma grupām uz obligāti piemērojamām grupām, statistikas datu attēlojums tiek būtiski mainīts. 14. attēls sadalīts divās daļās, no kurām viena “visas obligātā grupas 2024. gadā” ilustrē visus datus par iepirkumiem “obligātajās” grupās 2024. gadā, bet otra daļa - datus par iepirkumiem obligātajās grupās bez būvdarbiem un autotransporta. Abos gadījumos ZPI īpatsvars ir ar tuvu vērtību – 17% un 20%. Pat izslēdzot no datu kopas datus par migrējušām būvniecības un autotransporta iepirkumiem, redzams, ka kopējo pirkumu apjoms obligāti piemērojamo grupu ietvarā ir būtiski pieaudzis no 308 milj. *euro* 2023. gadā, līdz 635 milj. *euro* 2024. gadā. Ievērojamākie iepirkumu apjomu pieaugumi ir datortehnikas, pārtikas un mežsaimniecības iepirkumu grupās, bet ZPI īpatsvars visās grupās ir samazinājies, izņemot iekštelpu apgaismojuma iepirkumus.

Lai gan teorētiski obligāti piemērojamās ZPI prasības būtu jāpiemēro 100% gadījumu, tomēr ne vienmēr tās vēl aizvien tiek ievērotas. Līdz šim, kopš MK noteikumu Nr. 353 pieņemšanas 2017. gadā, līdz 2022. gadam bija vērojama pakāpeniska izaugsme. Ņemot vērā, ka gan 2020. gada septembrī, gan 2023. gada 1. augustā tika pieņemti grozījumi MK noteikumos Nr. 353., tos padarot stingrākus un konkrētākus, statistisko rādītāju samazinājums ir saprotams. Pasūtītāji pierod un iemācās lietot ZPI prasības, ko veicina arī VARAM un sadarbības organizāciju veiktie informēšanas un izglītošanas pasākumi.

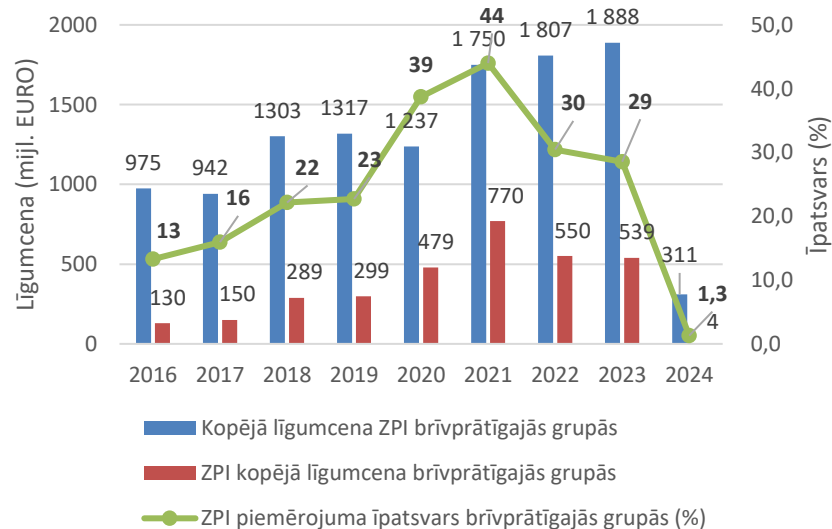
2023. gada 1. augustā stājās spēkā MK noteikumu Nr. 353 grozījumi, kas mainīja prasības piecās obligātajās grupās, kur būtiskākie grozījumi bija obligātu ZPI prasību noteikšana divām jaunām grupām: trešās grupas ēku būvniecība un vieglais pasažieru un komerc transports. Auto iepirkumiem jaunais regulējums stājās spēkā 2023. gada 1. augustā, bet būvniecībai 2024. gada 1. janvārī (ar atliktu spēkā stāšanās termiņu Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna investīciju projektiem – 2024. gada 1. maijs). Minētās grupas ir ar lielu finansiālo ietilpību un to pārcelšana no brīvprātīga pielietojuma uz obligātu, sagaidāmi atstāja ietekmi uz nākamo gadu statistiskajiem rādītājiem.

Kopš 2017. gada, kad stājās spēkā MK noteikumu Nr. 353, bija lēns, bet nepārtraukts ZPI pieaugums brīvprātīgi piemērojamās grupās, sasniedzot augstāko vērtību 2021. gadā – 44%. Kopš 2022. gada ZPI pielietojums brīvprātīgi piemērojamās grupās samazinājies, noslīdot līdz vēsturiski zemākajam līmenim – 1,3% 2024. gadā (skatīt 15. attēlu). Tāpat, ZPI brīvprātīgi piemērojamās grupās vides prasību piemērošana aizvien ir kūtra, ko nereti nosaka citi ārējie apstākļi, nevis pasūtītāja tieša vēlme rīkoties "zaļi". Piemēram, apgaismojuma un elektropreču jomās preču ražošanas standarti un Eiropas Savienības tirgus regulējums nosaka augstas vispārējās vides prasības un legāla videi nedraudzīgu preču aprīte nav iespējama. Atsevišķos gadījumos, piemēram kokapstrāde, "zaļā"

komponente ir konkurētspējas elements, jo "zaļā" sertifikāta esamība būtiski palielina produkta konkurētspēju. Tādos gadījumos valsts un pašvaldību uzņēmumi ZPI izmanto pamatojoties uz biznesa apsvērumiem, neatkarīgi no MK noteikumu Nr. 353 prasībām. Turpretī, lielākajā daļā brīvprātīgi piemērojamās ZPI grupās 2024. gadā atbilstoši ZPI prasībām veikto iepirkumu apjoms ir mazāks par 1% (skatīt 6. tabulu).

15. attēls

ZPI īpatsvars MK noteikumu Nr. 353 grupās, kur ZPI piemērojams brīvprātīgi (MK noteikumu Nr. 353 2. pielikums) 2016. – 2024. gadā (pēc līgumcenas)

Avots: IUB dati

2022. gadā tika sasniegts "Zaļā iepirkuma veicināšanas plānā 2015. - 2017. gadam" nospraustais mērķis - sasniegt ZPI īpatsvaru kopējā publisko iepirkumu apjomā ir vismaz 30% (skatīt 16. tabulu), diemžēl 2023. gadā piedzīvots dramatisks samazinājums līdz 15%, kas turpinājies arī 2024. gadā noslīdot līdz 9,6%.

Šajā ziņojumā tiek turpināta ziņojumā par 2019. gadu aizsāktā pieeja, nodalot MK noteikumu Nr. 353 "obligātās" grupas un "brīvprātīgās" grupas, jo vidējais ZPI īpatsvara rādītājs nepietiekami korekti raksturo situāciju.

MK noteikumu Nr. 353 brīvprātīgi piemērojamās grupās ZPI īpatsvara apmērs nav primārs mērķis, lai gan ir vērtīgs blakus rādītājs. Arī turpmāk šajās grupās ieteicams veikt ZPI prasību aprobāciju, ar mērķi šīs grupas turpmāk iekļaut obligātajās grupās. Šāds pārejas mehānisms dotu iespēju tirgus dalībniekiem savlaicīgi sagatavoties gaidāmajām pārmaiņām, bet pasūtītājiem iemācīties lietot jaunās prasības.

Lai gan ziņojuma izklāsts parāda, ka ZPI īpatsvars kopējā iepirkumu apjomā (*kopējais-kopējais*: 2024. gadā 9,6%) ir zems, tieši šis rādītājs tiek lietots vispārējos, starpvalstu salīdzinājumos. ZPI īpatsvars kopējā iepirkumu apjomā ir

primārs, reprezentatīvs rādītājs, kam jāpievērš adekvāta uzmanība. Kopējā ZPI īpatsvara dinamika pēc iepirkumu skaita un pēc līgumcenas atainota 16. tabulā, kur salīdzinājumam pievienoti arī dati par ZPI īpatsvaru MK noteikumu Nr. 353 ietvarā, obligātajās grupās, brīvprātīgi piemērojamās grupās.

16. tabula

ZPI īpatsvara dinamika 2016. – 2023. gadā

Pēc līgumcenas	Gads / ZPI īpatsvars (%)								
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ZPI kopējā iepirkumu apjomā	14,3	11,0	19,1	16,3	27,0	26,7	29,9	15,0	9,6
ZPI <u>visās</u> MK noteikumu Nr. 353 grupās kopā	19,0	21,3	28,5	30,0	46,0	48,8	39,5	36,7	15,1
ZPI <u>obligātajās</u> MK noteikumu Nr. 353 grupās	57,6	46,1	74,3	83,1	86,2	92,5	93,2	86,5	17,4
ZPI <u>brīvprātīgi</u> piemērojamās MK noteikumu Nr. 353 grupās	13,3	15,9	22,2	22,7	38,7	44,0	30,5	28,6	1,3

Pēc iepirkumu skaita	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ZPI kopējā iepirkumu apjomā	5,9	9,0	11,4	13,2	15,4	14,4	14,7	11,9	6,1
ZPI <u>visās</u> MK noteikumu Nr. 353 grupās kopā	12,8	14,4	18,8	24,1	27,4	26,5	30,6	24,8	11,8
ZPI <u>obligātajās</u> MK noteikumu Nr. 353 grupās	21,2	33,2	51,2	61,1	62,8	66,2	70,7	59,2	15,5
ZPI <u>brīvprātīgi</u> piemērojamās MK noteikumu Nr. 353 grupās	10,6	9,5	12,1	15,0	19,3	18,1	19,4	15,9	2,4

Avots: IUB dati

VARAM ir izvērtējis arī veikto ZPI iepirkumu skaita izmaiņas, kas lēni pieauga, līdz 2020. gadam. Tomēr kopš 2021. gada rādītājs samazinājies, sasniedzot 2024. gadā 6,1%.

Pastāvīgi pieaugošā interese un apmeklējums VARAM rīkotajās, ikgadējās ZPI konferencēs, kas kopš 2020. gada tiek organizētas tiešsaistes režīmā, un pieaugošais konsultāciju pieprasījums uz informatīvo e-pastu zpi@varam.gov.lv liecina par sabiedrības pieaugošo interesi par ZPI jautājumiem.

Dinamiskā tirgus vide un straujā tehnoloģiju attīstība pieprasa nemītīgu vides monitoringu un regulāru normatīvo aktu aktualizēšanu. 2024. gadā uzsākts gatavot MK noteikumu Nr. 353 grozījumus. Sagatavoti grozījumi auto iepirkumiem, kas divas reizes bez rezultāta virzīti starpinstitutionālai saskaņošanai Tiesību aktu portālā. Eiropas Zaļais kurss un vispārējais ietekmes uz vidi regulējums kļūst aizvien “horizontālāks”. Vides prasību nacionālais regulējums, tai skaitā zaļā publiskā iepirkuma regulējums, vairs nav vienas ministrijas iniciatīvas jautājums. ZPI, jeb zaļajai komponentei plašākā izpratnē jāklūst par klātesošu dimensiju visās nozarēs, ne vien VARAM.

Šī informatīvā ziņojuma sagatavošanu nosaka MK noteikumi Nr. 353, kas uzdod VARAM sadarbībā ar IUB, VDAA, nozaru ministrijām un Centrālo

statistikas pārvaldi nodrošināt zaļā iepirkuma īstenošanas gadskārtēju novērtējumu. Līdz šim ziņojuma sagatavošanai nepieciešamos datus datu turētāji (IUB un VRAA) īpaši atlasīja no datu bāzēm pēc VARAM pieprasījuma. No 2023. gada 25. oktobra IUB ir ieviesis elektroniskās veidlapas un iepirkumu datu tiešsaistes vizualizācijas rīkus: <https://info.iub.gov.lv/visual>, kur jebkurš interesents var tiešsaistē atlasīt interesējošos iepirkumu datus, ja vien to ievadīšanu paredz vienotās ES iepirkumu publikāciju veidlapas. Dati iepirkumu datu bāzēs tiek nepārtraukti papildināti un precizēti, līdz ar to tiešsaistes sistēmā pieejama jaunākā un aktuālākā informācija. Ņemot vērā, ka šī ziņojuma sagatavošanai izmantotie dati ir atlasīti no IUB un VRAA datu bāzēm 2025. gada februārī, iespējama ziņojumā ietverto datu atšķirība no tiešsaistes sistēmā pieejamajiem aktuālajiem datiem. Šādā gadījumā par precīzākiem atzīstami jaunākie, sistēmā <https://info.iub.gov.lv/visual> pieejamie dati. Tāpat, IUB nodrošina plašu atvērto datu datubāzi, kur iespējams atlasīt gan vispārēju, gan specifisku informāciju par veiktajiem iepirkumiem: <https://www.iub.gov.lv/lv/atvertie-dati>. Ņemot vērā iepirkumu datu un to tiešsaistes analītikas rīku attīstību un publisko pieejamību, veicot grozījumus MK noteikumos Nr. 353, jāpārvērtē šī ziņojuma turpmākas, ikgadējas gatavošanas nepieciešamība.

Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministre

I. Bērziņa

Legzdiņš, 67026590
zpi@varam.gov.lv